

МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК: ПАРАМЕТРИ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТИЗИ*

Андрій ГІРНЯК

аспірант Інституту експериментальних систем освіти,
викладач кафедри соціальної роботи
Тернопільського державного економічного університету
Copyright © 2005

Презентоване дослідження є продовженням наукових пошукувань у сфері підручникотворення, що базуються на обґрунтованій професором А.В. Фурманом концепції інноваційної навчальної книги. Пропонується новостворена нормативно-параметрична модель наукового проектування та експертизи шкільної книжки, що дає змогу досягнути поелементної і поопераційної повноти цих основних етапів підручникотворчого процесу та зафіксувати вичерпний перелік їх нормативних вимог.

Теоретичні засади будь-якого типу підручника можна вважати завершеними, якщо будуть розроблені не лише інваріантні вимоги до навчальних книжок нового покоління, а й докладно описані кожен із вузлів-позицій презентованої моделі та системні зв'язки між ними (**див. рис**). Модель не тільки окреслює межі робочого поля науковця у сфері визначення норм *проектування інноваційних підручників*, а й вказує на оптимальний шлях поетапного розв'язання зафіксованих позицій-завдань, сукупність яких вичерпує дану проблематику. У підсумку сутнісне наповнення кожного із пропонованих вузлів моделі дасть змогу максимально технологізувати процес *створення модульно-розвивального підручника* (МРП).

Для вичення блоків нормативних вимог наукового проектування МРП і виявлення різнорівневих зв'язків між ними розроблена трьохвимірна матриця, що побудована на таких аксонометричних осях: **X** - тип дидактичного модуля; **У** - макроструктурні компоненти підручника; **2** - вікова диференціація навчальних книжок. Подамо коротку характеристику кожної із них:

Вісь X (тип дидактичного модуля) - відображає залежність логіки розгортання освітнього змісту від типу навчального курсу. За А.В. Фурманом, замість традицій-

** Дослідження здійснене в рамках індивідуальної теми "Технологія і процедура проведення науково-методологічної експертизи інноваційних підручників і навчальних посібників" (Шифр: ІЕСО-5.3-П), затвердженої Тематичним планом науково-дослідної та інноваційної роботи ІЕСО та НДЦ "Економіка вищої освіти" на 2005–2009 роки.*

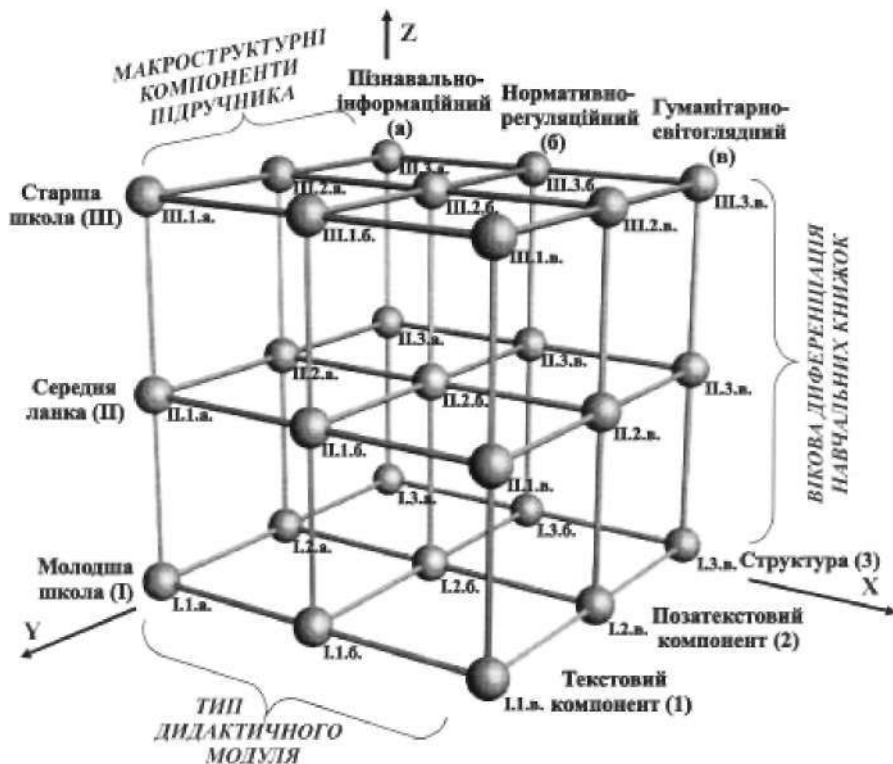

Рис.

Нормативно-параметрична модель наукового проектування змістово-структурної організації МРП

ного поділу навчальних предметів на природничо-математичні і гуманітарні, вводиться поняття "типу дидактичного модуля" і за єдиною ознакою – наявністю провідного компоненту його змісту – розділяють усі дисципліни на три блоки: а) *пізнавально-інформаційний*: інформаційний досвід; б) *нормативно-регуляційний*: діяльнісно-операційний досвід; в) *гуманітарно-світосглядний*: ціннісно-естетичний досвід. Зазначені блоки, зі свого боку, поділяються на шість типів дидактичних модулів: науково-інформаційний (фізика, математика, біологія, хімія тощо) і культурно-інформаційний (історія, географія, культурологія та ін.); інструктивно-діяльнісний (фізична культура, допризовна підготовка, трудове навчання тощо) та системно-діяльнісний (рідна мова, іноземні мови, інформатика, креслення та ін.); науково-гуманітарний (література, психологія, філософія тощо) і духовно-мистецький (образотворче мистецтво, музика і співи, театр та ін.) [3, с. 111]. Отож,

підручники для різних типів дидактичних модулів мають не однакове логіко-змістове і психологічне призначення, а відтак докорінно різняться навчальним змістом (текстовий, позатекстовий компоненти) та особливостями оргструктури. Однак, попри специфіку конкретного курсу, підручник своїми наскрізними ідеями має бути пов'язаний з іншими дисциплінами, а також з навчальними книжками попередніх і наступних класів, тим самим підтримувати цілісність освітньої системи [2].

Вісь У (макроструктурні компоненти підручника) – відображає на методологічному рівні аналізу (проектування, створення, оцінювання) макроструктуру підручника, яку становлять діалектично пов'язані текстовий, позатекстовий компоненти і мікроструктура. Саме ці складові підручника забезпечують оволодіння вітакультурним досвідом, котрий, зі свого боку, презентується перед школярами у формі образної, семантичної, символічної, графічної та предметної систем кодування інформації. **Зміст** (текстовий, позатекстовий компоненти) і **структура** підручника визначають глибину розкриття навчального курсу, тобто конкретний обсяг знань, умінь, норм і цінностей, які обов'язково повинні бути здобуті учнем на певному етапі його психосоціального розвитку [1; 4].

Вісь 2 (вікова диференціація навчальних книжок) – відображає повноту забезпечення смислово-психологічної адаптації мінімізованого освітнього змісту підручника до *вікових особливостей* учнів, що насамперед реалізується шляхом оптимізації об'єктивної складності та суб'єктивної трудності навчального матеріалу відповідно до вимог принципів адекватності, доступності і прицетності.

Кожна із осей, крім зафіксованих на рисунку вузлів, може мати певну кількість похідних мікроелементів. Наприклад, на осі *X* можна виділити у межах кожного із трьох блоків дидактичних модулів специфіку конкретних навчальних предметів; на осі *Z* у рамках трьох вікових груп врахувати індивідуально-типологічні особливості учнів; на осі *Y*, що фіксує макроструктурні компоненти підручника, взяти до уваги мікроструктуру кожного із трьох її складових. У графічній інтерпретації це може проявитись у нанесенні паралельних штрихових ліній, що розмежовують площини кожної із граней куба.

Осі *X*, *Y*, *Z* інтегрують окремі вузли-елементи моделі у цілісну систему, відображаючи різнорівневі зв'язки між ними (*див. табл.*).

Таблиця

Вісь	Назва осі	Виокремлені елементи-вузли осі	Сутнісно-значеннєвий зв'язок між елементами осі
X	Тип дидактичного модуля	а – пізнавально-інформаційний; б – нормативно-регуляційний; в – гуманітарно-світоглядний.	Інтеграція навчальних курсів (міжпредметні зв'язки)
У	Макроструктурні компоненти підручника	1 – текстовий компонент; 2 – позатекстовий компонент; 3 – структура.	Проектування підручника як цілісної системи, що утворена діалектичною єдністю трьох компонентів.
2	Вікова диференціація навчальних книжок	I – молодша школа; II – середня ланка; III – старша школа.	Дотримання принципів наступності та доступності підручників для різних вікових ланок школи

Вичленені з допомогою системно-наукового аналізу змістові вузли моделі можуть розглядатись не лише у діалектичному взаємозв'язку, а й як автономні одиниці. Так, наприклад, змістове наповнення вузла *III. / а.* має висвітлювати усі умови, принципи, норми, параметри, критерії проектування та експертизи текстового компоненту підручника для старшої школи, що належить до пізнавально-інформаційного типу дидактичного модуля. Інший вузол *I.2. б.* має містити усі необхідні відомості для проектування та експертизи позатекстового компоненту підручника для молодшої школи, що належить до нормативно-регуляційного типу дидактичного модуля і т. д. Кожен із 27 вузлів у моделі має своє виняткове розташування і навіть частково не дублює сутнісне наповнення іншого. Відтак пропонується модель розкриває модульно-розвивальний підручник у всій його багатоманітності та показує варіативність конкретних шляхів досягнення єдиної мети. Діагональний вектор проведений через вузли *I.1. а.; II. 2. б.; III. в* інтегрує усі рівні нормативно-параметричних ознак і є магістральним шляхом комплексного проектування та оцінювання інноваційного МРП.

Очевидно презентовану модель можна ефективно застосовувати і на інших етапах підручникотворення. Зокрема, на стадії розробки технології створення навчальних книжок вона допоможе повніше втілити розроблені професором А.В. Фурманом принципи проектування соціально-культурно-психологічного змісту інноваційних підручників: адекватності, доступності, причетності, рефлексивності (*вісь 2*); історичності, гуманності, змістовності, рекурсивності, метасистемності (*вісь X*); поліфункціональності, динамічності, формовідповідності (*вісь У*) [4].

Отож констатуємо, що після обґрунтування *загальної теорії* підручника потрібно розробити *варіативну* її складову, що містить 27 компонентів і лише після цього можна приступати до *технології* проектування, створення і оцінювання навчальних книжок, котру і будуть використовувати у своїй *досвідній діяльності* автори МРП. Логічним завершенням науково-теоретичних пошукувань у сфері підручникотворення стала *б технологія* психомистецького використання учителями-практиками цієї найважливішої методично-засобової одиниці у процесі розгортання модульно-розвивального заняття (навчального модуля).

1. Гірняк А.Н. Зміст, структура та оформлення розвивального підручника // Психологія і суспільство. - 2002. - № 3-4. - С. 217-241.

2. Гірняк А.Н. Рівні проектування освітнього змісту модульно-розвивального підручника // Модульно-розвивальна система як об'єкт теоретико-методологічного аналізу: Збірка матеріалів до п'ятиріччя Інституту експериментальних систем освіти (1 листопада 2004 року). - Тернопіль: Економічна думка, 2004. - С. 63 - 66.

3. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення. - К.: Правда Ярославічів, 1997. - 340 с.

4. Фурман А.В. Теорія і практика розвивального підручника. - Тернопіль: Економічна думка, 2004. - 288 с.